

בעזרת ה' יתברך

רבינו ה"חמדת צבי" מלוקאטש ומעמדו לדורות

תולדות חייו המופלאים ופועלו הנשגב, הליכותיו
בקודש, גדולתו קדושתו וחכמתו, של רבינו
הגדול אביר הרועים, רבן של כל בני
הגולה, חכם הרזים, צדיק יסוד
עולם, איש אלקים קדוש
הרב הגאון הקדוש

רבי צבי הירש אב"ד דק"ק לוקאטש

זצוקלה"ה זי"ע

בעל מחבר ספר הקדוש "חמדת צבי" על הש"ס

מתוך שני מאמרים שפרסמנו במדורינו, [וטיוטא לקראת ספר אודותיו]

נערך ונכתב בס"ד ע"י

נפתלי אהרן וקשטיין

אשדוד תש"ע

כל הזכויות שמורות
אין להשתמש בחומר המופיע כאן ללא איזכור
המקור ממנו נלקח ושם המחבר

מאמר ראשון

א

"גדול ומפורסם הי' בדורו, ואחריו לא קם כמוהו מורה"...

"נודע ונתפרסם שמן תורק שמו הגדול במדינת וואהלין, מעת אשר הוכן כסאו הרבנות בק"ק לאקאטש, ושמעו הולך בכל המדינות לעילוי ולקלסו ולרומם קרן צב"י, עד שלשמו ולזכרו תאוות נפש כל ישרי לב אשר אור חכמתו נגה עליהם והיו להם למאורות... גם הגאונים בהסכמתם, שתו איש עדיו עליו, ויתנו עידיהן בשבח המגיע לכתבים, ושבחוחו רבנן לדצב"י לסגולות העיתים וחדת הזמנים, איך שגדול ומפורסם הי' בדורו, ואחריו לא קם כמוהו מורה, שר התורה, סיני ועוקר הרים - שניהם כאחד טובים..."

לכשתמצי לומר, במשפטים קצרים אלו שיצאו מקן קולמוסו של בנו הגאון רבי יעקב, מקופלים ומרוכזים תמצית פעולתו וקדושתו וגדולת תורתו של אביו. להלן, ננסה להעלות אי אלו נקודות נוספות מתולדותיו ותולדות משפחתו, אשר מעטים מאוד הם הפרטים המובאים אודותיהם בכתובים.

ב

מראש צורים

רבי צבי הירש נולד בסביבות שנת ת"ק, לאביו הגאון המפורסם בדורו רבי שלמה זלמן, ששימש כאב"ד דק"ק ביאלה, אשר מלבד היותו בר אוריין, היה גם בר אבהן, ואבותיו ואבות אבותיו שימשו ברבנות דור אחר דור, כמבואר יחוסו בשער הספר "חמדת צבי".

הגאון רבי יעקב, אביו של רבי שלמה זלמן, שימש כאב"ד דק"ק לודמיר והגלילות. אביו, הגאון רבי אפרים פישל מלודמיר, שהיה "פרנס ומנהיג המדינה", נתמנה גם לשמש כ"נאמן וועד ארבע ארצות". אביו היה הגאון הקדוש המפורסם רבי אריה לייב פישל'ס אב"ד דק"ק קראקא, שמפאת גדולתו וקדושתו נקרא בפי כל: "דער הויכער רבי ר' לייב". אביו, הגאון הקדוש רבי זכריה מענדל קלויזנער, שהיה "נשיא ארץ ישראל", ונקרא בהערצה: "זכרי' הנביא", [חותנו, הגאון רבי ישראל מרדכי ליפשיץ אב"ד דק"ק קעלין].

רבי זכריה מענדל היה בן נכדו של הגאון הקדוש המפורסם רבי שלמה לוריא אבד"ק לובלין - המהרש"ל. אביו הגאון רבי בנימין ביינוש מפוזנא, היה חתנו של הגאון רבי דוד טעבלי אויערבאך דיין בפוזנא, שהיה חתנו של המהרש"ל.

בנו, ה"הויכער רבי ר' לייב" נשא אף הוא את נכדת המהרש"ל. חותנו, הגאון רבי אפרים פישל אב"ד דק"ק ליקאווא ולבוב, היה בנו של הגאון רבי צבי הירש, שהיה בנו של הגאון רבי אפרים פישל אב"ד דק"ק בריסק, שהיה חתנו של המהרש"ל.

*

אמו של רבי שלמה זלמן מביאלה, הרבנית הצדקנית מרת הינדא ע"ה, היתה בתו של הגאון רבי שאול קצינלנבויגען, ששימש כאב"ד בקהילות חעלמא, פינטשוב, ובריסק. אביו, הגאון רבי

משה קצינלנבויגען אב"ד דק"ק חעלמא ומאהליב, היה בנו של הגאון רבי מאיר וואהל-קצינלנבויגען אב"ד דק"ק בריסק, שהיה בנו של השר המפורסם הגאון רבי שאול וואהל - שהיה מלך פולין ליום אחד כמפורסם.

השר - רבי שאול וואהל, היה בנו של הגאון רבי שמואל יהודה קצינלנבויגען - המהרש"ק - אב"ד דק"ק פאדווה, שהיה בנו של הגאון המפורסם המהר"ם מפאדווה, חתן בנו של הגאון המפורסם המהר"י מינץ, ולמעלה בקודש עד רש"י ובעלי התוספות.

*

אמו של ה"חמדת צב", היתה אף היא ממשפחה מיוחסת בדורם. אחיה, היה הגאון הקדוש המפורסם רבי חיים הכהן רפאפורט מלובוב. אביהם, הגאון רבי שמחה כהן רפאפורט, שימש ברבנות בכמה ערים בישראל, דובנא, הוראדנא, ולובלין. אביו, הגאון רבי נחמן הכהן רפאפורט אב"ד דק"ק דובנא, היה נכדו של הגאון המפורסם המהר"ם מלובלין, ולמעלה בקודש.

ג

בוצין בוצין מקטפיה ידיע

עוד בימי ילדותו, התפרסם רבי צבי הירש בחריפותו המופלאה. מעניין לציין, שבספרו "חמדת צב" מציינים פעמים מספר מחידושי תורתו שאותם זכה לחדש עוד בילדותו. ראה לדוגמא: חידושי "חמדת צב" למסכת פסחים, דף צ" ע"א. חידושי למסכת יומא, דף ס"ג ע"א. כמו כן, במסכת כתובות, דף ל"ב ע"א. חידושי מסכת בבא קמא, דף ה' ע"א. בחידושי למסכת בבא מציעא, דף י"ט ע"א. ובמסכת סנהדרין, דף ז' ע"א. ועוד.

ד

משפחת חותנו בלעשנוב

בהגיעו לפרקו, נשא את בת דודתו הרבנית הצדקנית מרת אסתר ע"ה, בתו של דודו הגאון רבי יוסף קצינלנבויגען מלעשנוב שבמחוז בראדי שבגליציה, שהיה בר אוריין ובר אבהן - מצאצאי משפחת קצינלנבויגען המיוחסת מדורי דורות. חמותו - אשת רבי יוסף, היתה אחותו של אביו הגאון רבי שלמה זלמן, ובתו של רבה של לודמיר - הגאון רבי יעקב הנ"ל. רבי יוסף זכה ל"תורה וגדולה במקום אחד". מלבד ששימש ברבנות בעירו לעשנוב, [יש אומרים ששימש כאב"ד הקהילות שבגליל בראד, ראה: "משפחות עתיקות בישראל" - לר' יעקב לייב שפירא, עמוד 135], עוד נחשב לאחד מנגידי העיר, ומגדולי בעלי הצדקה ותומכי התורה בדורו.

רבי יוסף אף זכה והיה חותן המלך - מאן מלכי רבנן. אחת מבנותיו של רבי יוסף, הרבנית הצדקנית מרת רייזא ע"ה, זכתה והיתה למחברתו בקודש של הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז ז"ע. כך היה ה"חמדת צב" לגיסו של אבי שושלת נעשכ"ז המעטירה.

ה

על כס הרבנות

לימים, נתמנה רבי צבי הירש זצ"ל לכהן כאב"ד דק"ק לאקאטש שבמחוז וואהלין, מקום שם שימשו לפניו ברבנות מהמפורסמים שבגדולי הדורות לדורותיהם.
בלאקאטש - החל בהרבצת תורה לבעלי תריסין, ומאז נודע שמו לאחד מגאוני וגדולי דורו, אשר שמו הטוב הולך לפניו כאחד הגדולים ששתלם הקב"ה בכל דור ודור.

ו

לאמיתה של תורה

עמל רב השקיע בלימודו ובחידושי תורתו, על מנת שיהיו סולת נקיה לאמיתה של תורה, ומתוך כך ידע להעריך נכונה את חידושיו, ולאחר שהעלה אותם על גבי הכתב, היה עז רצונו שיראו אור הדפוס, ושיתבדרון שמעתתיה בבי מדרשא.
בנו הנ"ל, מספר בהקדמתו לספרו: "... וכה היה מאמר שפתיו ברור מילולו, אתם בניי אהובי יראי השם, תיקר נא נפשי בעיניכם לעשות נחת רוח לנשמתי להעלות על מזבח הדפוס כתבי קודש אשר אשאיר לכם לברכה, כי הרבה מאוד יגעתי עליהם ומסרתי נפשי על כל קוץ וקוץ מחידושי שיהיה בנוי על קו האמת לאמיתו של תורה, יסודותם בהררי קודש...
ותהילה לקל היא שעמדה לי, לחדש חידושין דאורייתא באמת לאמיתו, ואדע כי לא אבוש ולא אכלם לדרוש אותם אף מול פמליא של מעלה, ומכל שכן לפני מלכי דרבנן בארעא..."

ז

שר המסכים

מלבד מה שהריצו אליו למכון שבתו בעירו לאקאטש, לשמוע דעת תורתו בדבר ה' זו הלכה, היה גם למעין "שר המסכים", והסכמותיו מתנוססות על רבים מספרי הקודש שנדפסו באותה עת. להלן, חלק מתוך הסכמותיו הרבות שהעניק למדפיסים ומחברים בשנות ישיבתו על מדין בקהילת לאקאטש.

ביום ז' באלול שנת תקמ"א, בא בהסכמה מלוקאטש על הספר "כלילת יופי", מאת הג"ר אליעזר ב"ר זאב מאסטרואווצא, [ל'באר מאמרים פליאים שבתלמוד באגדת דרבה בר בר חנה ובאגדת דסבי בי אתונא וכו' וגם שאר מאמרים פליאות שבתלמוד"], שנדפס בנאוידוואהר בשנת תקמ"ג.

ביום י"ט בשבט שנת תקמ"ו, בא בהסכמה משם על הספר "מים יחזקאל" על התורה והגדה של פסח, מאת הג"ר יחזקאל קאצנלנבוגן אב"ד ור"מ דקהילות אה"ו, שנדפס בפאריצק בשנה זו. ביום כ"ו בניסן [יא למב"י] בשנה זו, בא שוב בהסכמה משם על הספר "אמרי שפר", מאת הג"ר אליעזר ב"ר זאב מאסטרואווצא, [מח"ס "כלילות יופי" הנ"ל], שנדפס בפאריצק באותה שנה.
בשנה שלאחריה - שנת תקמ"ז, אנו מוצאים משם את הסכמתו על הספר "חיי הנפש ונצחיותה", מאת הג"ר יהודה הלוי איש הורוביץ מווילנא, שנדפס בפאריצק באותה שנה.

בשנת תקנ"ה בא על החתום בהסכמה על הדפסת הספר הקדוש "מגלה עמוקות" על התורה, שנדפס בשנה זו בלבוב. במהדורה זו מופיע גם הסכמת גיסו הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז ז"ע "החונה בק"ק קאוולא וק"ק לאדמיר ומצודתו פרוסה לק"ק נעסכאיז", הבעה"ח בר"ח תמוז שנת תקנ"ד. בשנת תקס"ו, בא בהסכמה על ה"אורים ותומים" של הגאון המפורסם רבי יהונתן אייבשיץ, שנדפס בדובנא בשנה זו.

ח

"ובחנוני נא בזאת" - ההבטחה !!!

רבי צבי הירש ציוה את בניו הגאונים קודם פטירתו בדברים נפלאים: "אהובי בני, חזקו ואמצו לבבכם לשמור פקודתי להפיץ ענן אורי על פני תבל, כי בדרא בתראה בעיקבא דמשיחא תחזור עטרת התורה ליושנה, ואז תהיה החכמה גברת ממלכת כבראשונה, כי תתרבה הדעת בישראל, וכל חד וחד אית ליה זכיה לנפשיה מדאורייתא. בימים ההם, יהיה יקר דבר ה' - זו הלכה ברורה, הנדרשת כמין חומר.

"ובטחוני בחסדו יתברך שמו, שיהיו תלמידי חכמים נהנין לאור חידושי, כי תהלה לקל מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בם, והנה צנא מלא ספרא אשר אניח אחרי למורשה, הם יהיו לכם לעזר הדפסת ספרי - אמר עם הספר, בחנוני נא - אם לא תפתח לכם ארובות השמים, להריק לכם ברכות עד בלי די.

"ואף כל המסייע, הן בגופו הן במאודו למלאכת שמים הלזו, יהי איש מצליח, עתיר נכסין, קרנו תרום בכבוד, ויזכו לראות בנים ובני עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל שלום".

ט

לא קביעא דפוסא במתא...

דברים אלו שנעתקו כלשונם בהקדמת בנו רבי יעקב הנ"ל, הם אשר הביאו אותו להתאמץ ולהוציא לאור חידושי תורת אביו זצ"ל, ואף כאשר היה כרוך בקשיים רבים ובמסירות נפש, כדבריו בהקדמתו, שם הוא מתאר את התלאות שעברו עליו ואודות העיכובים הרבים עד שהצליח בהדפסת הספר, "משום דלא היה קבוע דפוס במתא דידן".

י

המסכימים

עובר להדפסה, הלך לקבל את הסכמותיהם של גדולי הדור על הספר, וקיבל את הסכמותיהם של שני גאונים אלו. הראשון, הגאון המפורסם רבי אברהם אבלי פאסוואלער מווילנא, ביום כ' בתמוז שנת תקפ"ה. לאחריו, קיבל את הסכמתו של הגאון המפורסם רבי אפרים זלמן מרגליות מבראד, בפרשת ואתחנן שנת תקפ"ה.

הסכמה נוספת על הספר מאת הגה"ק המפורסם רבי צבי הירש בושקא מזאמושטש, שהסכים על הספר בעת שימש ברבנות של "גלוגא רבתי", ביום "ח' לחנוכה מזבח" - ג' בטבת בשנת תק"ן.

יא

ארבע מאות וחמישים ספרים בלבד...

בסופו של דבר, לאחר תלאות רבות, נדפס הספר בשנת תקפ"ה, בעירו מאהליב שעל נהר הדנייפר, במכונות הדפוס של המדפיס המפורסם משקלאב - "ר' יצחק ב"ר יוסף המדפיס משקלאב", שבא למאהליב "עם מזבח הדפוס וכל המכשירין למען דפוס ספרא קדישא הדין"... ומספר בנו המו"ל, אשר לאור הקשיים המפורטים שם בהקדמתו, "אדפוס רק ארבעה מאות וחמשים ספרים"...

יש לציין שספר זה, הוא ככל הנראה הספר היחיד שנדפס במאהליב על נהר דנייפר שברוסיה הלבנה, [וראה עוד: א' יערי, קרית ספר, כב, תש"ה-תש"ו, עמ' 53; כג, תש"ו-תש"ז, עמ' 309, הערה 4].

יב

פרי צדיק עץ חיים

רבינו בעל ה"חמדת צבי" נפטר בשיבה טובה, זקן ושבע ימים בשנת תקפ"א, בהיותו כבן שמונים שנה, והשאיר אחריו תולדותיו כיצא בו, כאשר זכה לזרע ברח' גדולי תורה ויראה. רבים מצאצאיו זכו ל"תורה וגדולה על שלחן אחד". רשימה מצאצאיו פירסם בשעתו ההיסטוריון החסידי הנודע רבי אריה לייב ליפשיץ מווארשא, שהדפיסו בסוף ספרו המפורסם "אבות עטרה לבנים" שנדפס בווארשא בשנת תרפ"ז, [עמוד 31 בספירה אחרונה], לכבודם של צאצאיו הגבירים למשפחת "פינקעלשטיין", שהיו מגדולי בעלי חסד ותומכי תורה בדורם. ואלה תולדותם למשפחותם, מהידועים לנו:

יג

רבי יחיאל מלאקאטש ומשפחתו

א] בנו ממלא מקומו, הגאון רבי יחיאל זצ"ל, אב"ד דק"ק לוקאטש. מילדיו, ידועים לנו בנו הגאון רבי משה זצ"ל, אביו של הרה"ק רבי ישכר בער זי"ע, ששימש כאדמו"ר ואב"ד בקהילות טורבין ואיוונצק. בנו, הרה"ק רבי יעקב ווייסברויט זי"ע, שימש כאדמו"ר ואב"ד בק"ק קראשניק, ולאחר מכן ממלא מקום אביו כאב"ד דק"ק טורבין. בנו, הגאון רבי דוד יוסף ווייסברויט זצ"ל, מילא את מקום אביו כאב"ד דק"ק קראשניק.

יד

רבי שלמה זלמן מלודמיר ומשפחתו

ב] בנו, הגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל, ששימש כאב"ד בק"ק לאדמיר. אביו מזכירו בספרו, ומביא דברי תורה בשמו. ראה: "חמדת צבי" למסכת פסחים, דף ט"ו ע"א. מסכת יבמות, דף ל"ח ע"א. מסכת כתובות, דף פ"ז ע"א. מסכת בבא מציעא, דף ק' ע"א.

*

ג] בנו, הגאון רבי אריה לייב מדובנא זצ"ל. כפי הנראה היו לו שני זיווגים. באחד מזיווגיו, נשא את בתו של הגאון רבי נחום ישעיהו - מגיד מישרים בלבוב, [ומזיווג זה נולד בנו רבי שמחה נתן, שגדל אצל זקינו הנ"ל בלבוב]. בזיווגו האחר, נשא כנראה את בתו של רבי משה פרץ מדובנא, אביו של הרב המפורסם רבי חיים נחמן פרנס מוילנא, [ראה אודותיהם בספר "עיר וילנא" עמוד 185. ויתכן שממנה נולד בנו רבי מנחם מאניש, שנקרא כשם אביו של רבי משה פרץ, ה"ה רבי מנחם מאניש מדובנא].

אביו מזכיר אף אותו בספרו, ומביא דברי תורה בשמו. ראה: "חמדת צבי" למסכת כתובות, דף נ"א ע"א. מסכת גיטין, דף מ"ח ע"א.

מבניו, ידועים לנו: א] הגאון רבי שמחה נתן עלינבערג זצ"ל, ששימש תחילה כאב"ד דק"ק מאשציסק, ולאחר מכן עלה ונתעלה לכהן פאר כאב"ד דקהילות "לבוב" והגלילות. ב] הגאון רבי מנחם מאניש עלינבערג, חתנו של הרה"ק רבי יהודה מאיר משפיטיווקא זי"ע, שהיה בנו בכורו של הרה"ק רבי פנחס שפירא מקוריץ זי"ע, וחתנו של הרה"ק רבי יעקב שמשון משפיטיווקא זי"ע, [ראה: "שם ושארית" - הרב לוי גרוסמן, עמוד צ"א ואילך].

הידועים לנו מנכדי רבי שמחה נתן, הם הגבירים המפורסמים למשפחות "עלינברג" מקראסנא ומלבוב. אחת מבנותיו - מרת פערל ע"ה, נישאה לרבי אברהם פינקלשטיין שהיה מנכבדי עיר לובלין, וממשפחה מיוחסת מצאצאי הרמ"א.

בנם, רבי משה צבי פינקלשטיין מבריסק, ש"היה גדול בתורה ובמדות תרומיות, וממנו יצא המשפחה הנכבדה משפחת פינקלשטיין בבריסק, המפורסמים בתורתם וישרתם וצדקת פזרונם, והתחתנו עם רבנים וגדולי היחס", [אבות עטרה לבנים, ווארשא תרפ"ז].

לאחר פטירת רבי אברהם בדמי ימיו, נישאה מרת פערל ע"ה לאחד מגאוני וגדולי דורו - הגאון רבי ישראל איסר הלוי וואהל מזאמושט, מחבר ספר "זכרון לבני ישראל" שנדפס בפיעטרוקוב בשנת תרס"ו.

*

ד] בנו, הגאון רבי יעקב זצ"ל, אב"ד דק"ק מאהליב. הוא אשר זכה והוציא לאור את הספר "חמדת צבי" של אביו הגאון זצ"ל, וערך לו הקדמה מפוארת, וכן "שירי תהלות" בשבח הספר. שיר נוסף נדפס בספר, מאת רבי יוסף ב"ר יעקב אהרן לוריא ממאהליב. אביו מזכירו בספרו גם הוא כאחיו הנ"ל, ומביא דברי תורה בשמו. ראה: "חמדת צבי" למסכת בבא קמא, דף פ"ט ע"א.

*

ה] בנו, הגאון רבי זאב וואלף זצ"ל. גם הוא מוזכר בספרו של אביו, המביא דברי תורה בשמו. ראה: "חמדת צבי" למסכת בבא קמא, דף פ"ט ע"א.

*

ו] בנו, הגאון רבי חיים זצ"ל. מוזכר בהקדמת אחיו הגאון רבי יעקב ממאהליב המוציא לאור של הספר "חמדת צבי".

*

[ז] אחת מבנותיו, מרת יענטא ע"ה, שהיתה אמו של הגאון רבי שלמה מלובאטש. שם בעלה לא ידוע לנו. וראה בסדר היחס מכתב ידו של הגאון רבי ברוך מרדכי ליבשיץ בעל ה"ברית יעקב", המפרט את יחוסו למעלה בקודש עד רבי שלמה. כתב היחס נדפס על ידי חתנו הגאון הגדול המפורסם רבי אליהו קלאצקין זצ"ל, בספרו "אבן פנה" שהדפיס בפיעטרקוב בשנת תרס"ז: "'כתב יחוסו של מר חותני וכו', אשר רשם בכתב ידו הדברים האלה".

מאמר שני

בירורים נוספים בייחוס ה"חמדת צבי" מלאקאטש

- א -

עושר וכבוד, בנים ובני בנים, לכל המסייע בהדפסת הספרים

תיתי ליה לכל אותם קוראים נאמנים שהתעניינו, האירו והעירו, בפרטי יחוסו ותולדותיו של הגה"ק בעל ה"חמדת צבי" מלאקאטש ז"ע, שהבאנו בהרחבה ב"ויתילדו" מאמר 62. תשואות חן חן להם. בפרק זה, נשתדל לדון בהערותיהם, ולהשיב על הדברים - דבר דיבור על אופניו.

*

כאן המקום לציין עבור אותם רבים שהתעניינו אודות סגולת הדפסת הספר הקדוש "חמדת צבי", שהבאנו במאמר הנ"ל. מתוך הפניות הרבות התברר לנו שאכן עוסקים בכך צוות תלמידי חכמים מופלגים, שקיבלו לידיהם את הפרוייקט על ידי אחד המתנדבים בעם, החפץ בעילום שמו הטוב, ומשקיעים שעות רבות בהגהת וההדרת חידושי ה"חמדת צבי" על מסכתות הש"ס. ההוצאה לאור ממומנת על ידי יהודים יקרים ששמעו של סגולה זו הגיע לאזניהם, והם מטים שכם בגופם ובמומנם לסייע כאשר ביכלתם, על מנת להיוושע בזכותו בכל הנצרך להם - כהבטחת המחבר. על פי התכנית, אמור להופיע כך ראשון בעוד כחודשיים. במהדורה זו המחודשת, יתווספו לספר מפתחות נרחבות, הארות והערות, ציונים ומראי מקומות, וזאת מלבד הגהה יסודית על כל הספר שתכיל אלפי תיקוני שגיאות אשר רבו במהדורה הראשונה והיחידה [מלבד מהדורות הצילום הבודדות] עד כה, של ספר קדוש זה.

*

מן הראוי להזכיר שוב את הבטחת המחבר, אותו הבאנו ב"ויתילדו" מאמר 62, פרק שלישי אות ד'. רבי צבי הירש מלאקאטש - ה"חמדת צבי" ז"ע, ציוה את בניו הגאונים קודם פטירתו כדברים האלה:

"אהובי בני, חזקו ואמצו לבבכם לשמור פקודתי להפיץ ענן אורי על פני תבל, כי בדרא בתראה בעיקבא דמשיחא תחזור עטרת התורה ליושנה, ואז תהיה החכמה גברת ממלכת כבראשונה, כי תתרבה הדעת בישראל, וכל חד וחד אית ליה זכיה לנפשיה מדאורייתא. בימים ההם, יהיה יקר דבר ה' - זו הלכה ברורה, הנדרשת כמין חומר.

"ובטחוני בחסדו יתברך שמו, שיהיו תלמידי חכמים נהנין לאור חידושי, כי תהלה לקל מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בם, והנה צנא מלא ספרא אשר אניח אחרי למורשה, הם יהיו לכם לעזר הדפסת ספרי - אמר עם הספר, בחנוני נא - אם לא תפתח לכם ארובות השמים, להריק לכם ברכות עד בלי די.

"ואף כל המסייע, הן בגופו הן במאודו למלאכת שמים הלזו, יהי איש מצליח, עתיר נכסין, קרנו תרום בכבוד, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל שלום".

- ב -

האם ה"חמדת צבי" היה כהן?

עתה, ניגש לגופם של ההארות וההערות מפייה ומפי כתבם של קוראינו הנכבדים הי"ו. נפתח בהערה הכללית, אודות שמו של המחבר: רבי צבי הירש מלאקאטש. זה שמו וזה זכרו לדור דור.

והנה, בתקופתו של המחבר, חי גאון נוסף, שהיה אף הוא מרבני לאקאטש, ושמו: הגאון רבי צבי הירש אריה לייב הכהן מלאקאטש. אולם ברור למעלה מכל ספק, שאין הוא בעל ה"חמדת צבי" דנן. אם כי למותר להרחיב בראיות לדבר ברור ופשוט וברור זה, בכל זאת לא נמנע מלהביא שתי ראיות פשוטות ומובנות כמעט מאליהם.

ראשית. אחד מבניו של ה"חמדת צבי" נקרא בשם: "רבי אריה לייב". לא יתכן שהבן נקרא בשמו של האב.

זאת ועוד. ה"חמדת צבי" ואבותיו למעלה בקודש, בן אחר בן לדורותיהם - עד הגאון רבי זכריה הנשיא - כמפורט בהרחבה במאמר קודם, לא היו "כהנים" כלל וכלל. וכל אלו המתייחסים כ"בן אחר בן" לאחד מאבות משפחות אלו, אינם "כהנים" כלל.

*

ואכן. יש לברר מי הוא אותו גדול ששמו דומה לשמו של ה"חמדת צבי", ולמרבית הפלא, שימש אף הוא כאב"ד דק"ק לאקאטש בתקופה זו של ה"חמדת צבי".

גאון זה, רבי הירש לייב הכהן מלאקאטש, נתן את הסכמתו לספר "חידושי המהר"ם שיף", ביום ראשון י"ט לחודש אדר א' שנת תקע"ח. באותה עת, שהה ב"פאריצק". לאחר שנתן את ההסכמה, אף התעסק בקניית ומכירת זכויות ההדפסה לטובת היתומים, נכדיו של הגאון המפורסם רבי מרדכי מארדוש מפאריצק זצ"ל, בעל ה"ביאור" על המהר"ם שיף.

בהסכמה זו, הוא חותם בנוסח זה: "הקטן ליבוש הירש הכהן". בהסכמת הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות מבראדי ל"חידושי המהר"ם שיף", הוא מכנהו: "הרב המאור הגאון הגדול מו"ה אריה ליב אב"ד מק"ק לאקאטש". [הסכמות אלו, נדפסו מחדש בספר "דרושים נחמדים" של המהר"ם שיף, שנדפס מחדש על ידי הרב מרדכי אליעזר ליסטוקין - מפעל מהר"ם שיף].

- ג -

רבי יוסף מלעשנוב - גביר או אב"ד

במאמר הנ"ל, בפרק שלישי אות ב', כתבנו: בהגיעו לפרקו, נשא את בת דודתו הרבנית הצדקנית מרת אסתר ע"ה, בתו של דודו הגאון רבי יוסף קצינלנבויגען מלעשנוב שבמחוז בראדי שבגליציה, שהיה בר אוריין ובר אבהן - מצאצאי משפחת קצינלנבויגען המיוחסת מדורי דורות. רבי יוסף זכה ל"תורה וגדולה במקום אחד". מלבד ששימש ברבנות בעירו לעשנוב, [יש אומרים ששימש כאב"ד הקהילות שבגליל בראד, ראה: "משפחות עתיקות בישראל" - לר' יעקב לייב ספירא, עמוד 135], עוד נחשב לאחד מנגידי העיר, ומגדולי בעלי הצדקה ותומכי התורה בדורו.

רבי יוסף אף זכה והיה חותן המלך - מאן מלכי רבנן. אחת מבנותיו של רבי יוסף, הרבנית הצדקנית מרת רייזא ע"ה, זכתה והיתה למחברתו בקודש של הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז זי"ע. כך היה ה"חמדת צבי" לגיסו של אבי שושלת נעשכ"ז המעטירה.

*

מקור הדברים שרבי יוסף שימש כ"רב ואב"ד דלעשנוב", הוא מדבריו של הגאון רבי צבי הלוי הורוויץ מדרעזון בספרו "לתולדות הקהילות בפולין". אולם, לדעת הגה"צ רבי שלמה אנגלארד שליט"א מראדזין חל כאן טעות, ואינו אלא "הרב הגביר ר' יוסף מלעשנוב גליל בראדי". ואכן, בספר "תנובות שדי" [עמוד 21, קונטרס "עץ אבות"], נזכר אך ורק בתור "הגביר". כמו כן, בספר "זכרון טוב" - נעשכ"ז, נזכר גם שם בתואר "ה"ר יוסף מעיר לעשנוב בקיר"ה", ותו לא מיד.

- ד -

האמנם מתייחסים בני משפחת ה"צפנת פענח" מקאכניא כצאצאי ה"חמדת צבי" ?

במאמר הנ"ל, בפרק שלישי אות ה/ג, כתבנו: בנו, הגאון רבי אריה לייב מדובנא זצ"ל. כפי הנראה היו לו שני זיווגים. באחד מזיווגיו, נשא את בתו של הגאון רבי נחום ישעיהו - מגיד מישרים בלבוב, [ומזיווג זה נולד בנו רבי שמחה נתן, שגדל אצל זקינו הנ"ל בלבוב]. בזיווגו האחר, נשא כנראה את בתו של רבי משה פרץ מדובנא, אביו של הרב המפורסם רבי חיים נחמן פרנס מוילנא, [ראה אודותיהם בספר "עיר וילנא" עמוד 185. ויתכן שממנה נולד בנו רבי מנחם מאניש, שנקרא כשם אביו של רבי משה פרץ, ה"ה רבי מנחם מאניש מדובנא]. מבניו, ידועים לנו: א] הגאון רבי שמחה נתן עלינבערג זצ"ל, ששימש תחילה כאב"ד דק"ק מאשצ'יסק, ולאחר מכן עלה ונתעלה לכהן פאר כאב"ד דקהילות "לבוב" והגלילות. ב] הגאון רבי מנחם מאניש עלינבערג, חתנו של הרה"ק רבי יהודה מאיר משפטייווקא זי"ע, שהיה בנו בכורו של הרה"ק רבי פנחס שפירא מקוריץ זי"ע, וחתנו של הרה"ק רבי יעקב שמשון משפטייווקא זי"ע, [ראה: "שם ושארית" - הרב לוי גרוסמן, עמוד צ"א ואילך].

*

על דברים אלו, העירו הקוראים בשתים:

ראשית. אחד מחתניו של הגאון רבי מנחם מאניש עלינבערג, היה הגאון רבי חיים מנחם אב"ד דק"ק טשרנליצא, אבי אביו של הרה"ק רבי פנחס שפירא מקאכניא מח"ס "צפנת פענח" מבני משפחה זו - צאצאים רבים. [ראה אודות שושלת משפחות אלו, ב"נצר משרשים" - הרב דוד נחמן רוטנר - ירושלים]. דא עקא, שמעולם לא נשמע במשפחתם על יחוס זה לבעל ה"חמדת צבי". וכי מנין המקור ליחוס מחודש זה ?

זאת ועוד. אכן, כדברינו, אנו מוצאים שתי גירסאות סותרות בדבר חותנו של רבי אריה לייב מדובנא. אולם, מנין לנו ההוכחות לקביעה שקבענו ואמרנו: לא קשיא, הא בזיווג ראשון, והא בזיווג שני !! ושמה טעות בלבד נשתרשה לה באחת משתי הגירסאות ?

*

על מנת להשיב על שאלות אלו, נביא כאן את תמצית מחקרו המקיף בענין זה של הגה"צ רבי שלמה אנגלארד שליט"א מראדזין...[שיפצתי כאן...].

- ה -

רבי מנחם מאניש ורבי שמחה נתן - תרי אחי הוי

תחילה נציין את המקור לדברינו, שרבי מנחם מאניש - זה שהיה חותנו של רבי חיים מנחם אב"ד דק"ק טשרנליצא, הוא זה "האברך הצדיק מו"ה מנחם מאניש ז"ל [עלנבערג], אחיו של הגאון מו"ה שמחה בנימין עלענבאגען [ראה להלן] ז"ל אבד"ק לעמבערג. ונפטר בימי עלומיו". מקור הדברים, במגילת היוחסין לבית שפירא-קורין, שנכתב ונערך על ידי הגאון הצדיק רבי אלטר שפירא אבד"ק וויקנא, ונדפס בסוף ספרו "מקור חיים" [טשערנאוויץ תרפ"ו. ומאז - במהדורות נוספות. בשנת תשס"ז, נדפס מחדש בסוף ספר "שם משמעות" ו"מקור חיים", על ידי הרב אלימלך שרגא שפירא בנו של הרב אברהם יוסף שפירא - תל אביב]. משם - ככל הנראה - נעתקו הדברים בספר "שם ושארית" - הרב לוי גרוסמן, [עמוד צ"א. בקיצור ובהשמטת פרטים. נערך מחדש בתוספת פרטי היחוס במדויק, ב"שם ושארית השלם" - העומד בשלבי עריכה על ידינו].

*

והנה, מה שכתב שם שהיה אחיו של הגאון רבי שמחה "בנימין", איו הדברים מדויקים, והתחלף לו גברא בגברא. הגאון רבי שמחה "בנימין" אלנברג, היה בן דודו - שני בשני. ואילו אחיו של רבי מנחם מאניש - הוא הגאון רבי שמחה "נתן" אבד"ק למברג, שהיה אכן בן בנו של ה"חמדת צבי".

רבי שמחה "בנימין", הוא זה שהוציא לאור את הספר "אור הגנוז" מאת זקינו הגאון המפורסם רבי מאיר אייזנשטאט - ה"פנים מאירות", בלבוב בשנת תר"י. והוא לא היה כלל אב"ד בלעמבערג, אלא אחד מתושבי ק"ק "דובנא רבתי". אביו, הוא הגאון רבי חיים יוסף - מו"ץ בק"ק ראדוויל, וזקינו הוא הגאון רבי אפרים פישל אב"ד דק"ק סלאוואטיטש, שהיה אחיו של הגאון בעל ה"חמדת צבי" אבד"ק לאקאטש.

יתירה מזו. רבי שמחה "נתן" אבד"ק לעמבערג דנן, שהוא בן דודו של רבי שמחה "בנימין" שהדפיס את ה"אור הגנוז", עלה בהסכמה על ספר זה, ומדבריו אנו למדים שצדקנו בדברינו. וכך הוא כותב לו בהסכמתו:

"כבוד שאר-בשרי ידידי ה"ה הרב החרף בנן של קדושים מו"ה שמחה בנימין נ"י מדובנא רבתי, נכד דודי זקינו הגאון המפורסם מו"ה אפרים פישל זצלה"ה אבד"ק סלאוואטיטש" ... ולבסוף הוא חותם: "הק' שמחה נתן עלנבערג - בהרב המנוח מו"ה ארי' לייבוש זללה"ה מדובנא, בהגאון אמיתי מופת הדור המפו' בדורו מו' צבי הירש זצלה"ה שהי' אבד"ק ליקאטש בעהמח"ס חמדת צבי על הש"ס, חונה ואב"ד פ"ק לבוב והגליל".

*

מעתה, יש לנו מקור נאמן שרבי מנחם מאניש זה, היה אכן בנו של הגאון רבי אריה לייב

מדובנא, שהיה בנו של ה"חמדת צבי" זי"ע.

- 1 -

החותן רבי נחום ישעיה, נכדו של רבי יוסף הוליס

עתה, שומה עלינו לברר ולסדר את חותניו של הגאון רבי אריה לייב מדובנא, למען דעת סדר יחוסו למשפחותיו מצד האם. כאן, אנו מוצאים לכאורה מבוכה רבתי, שהרי, בספר "שם הגדולים החדש" [רבי אהרן וואלדען. מערכת ל', אות פ"ו], כותב בערך אביהם הגאון רבי אריה לייב: "הרב מו"ה [ארי'] ליב, רב גדול ומפורסם בדורו, בן הגאון המובהק מו"ה צבי אבד"ק לוקאטש ה"ה ס' חמדת-צבי על הש"ס. וחתן הרב מו"ה נחום ישעי', בהגאון מו"ה צבי אבד"ק אוביסקא [יתכן שצ"ל: "בוסקא"], נכד הגאון המפורסם בדורו מו"ה נתן אבד"ק באלחוב, חתן הגאון הגדול המפורסם בדורו, איש מופת, מו"ה יוסף הוליס ז"ל אבד"ק טיסמניץ וסקאלי, חתן הרב מו"ה זעליג הוליס, חתן הגאון המפורסם בדורו מו"ה יצחק הלוי אחיו ורבו של הט"ז זי"ע".

סדר יחוס זה, מקבל חיזוק מדבריו של בנו הגאון רבי שמחה נתן אבד"ק לעמבערג הנ"ל, בהסכמתו הנזכרת לספר "אור הגנוז", שם הוא כותב בין הדברים: "ובפרט שאתי בידו... [של הרב המו"ל] הסכמה מכבוד ש"ב הגאון המפורסם מו"ה יוסף נ"י האבד"ק יאס, שהוא נכד אבי זקני הגאון מופת הדור מו"ה יוסף הוליש זצלה"ה שהי' אבד"ק טיסמניץ"...

כאן אנו רואים ברור וללא כל ספק, שהגאון רבי שמחה נתן בנו של רבי אריה לייב מדובנא היה אכן מצאצאיו של הגאון רבי יוסף הוליס שנזכר ב"שם הגדולים החדש" וכנ"ל.

- 2 -

החותן - אינו רבי נחום ישעיה, כי אם רבי משה פרץ מדובנא !!!

והנה, למרבה הפלא ותמהון, אנו מוצאים דברים שונים לגמרי ברשימת צאצאי ה"חמדת צבי" שפירסם בשעתו ההיסטוריון החסידי הנודע רבי אריה לייב ליפשיץ מווארשא, והדפיסו בסוף ספרו המפורסם "אבות עטרה לבנים" שנדפס בווארשא בשנת תרפ"ז, [עמוד 31 בספירה אחרונה].

שם כתוב כדברים האלה: "צאצאי הג"מ ר' צבי הירש אבד"ק לוקעטש" [בעל ה"חמדת צבי"], א... ב. הג"מ ר' ארי' לייב [חתן הרב ר' משה פרץ מדובנא, אבי הרב המפורסם ר' חיים נחמן פרנס מדובנא! (ראה אודותיהם בס' "עיר ווילנא" צד 185)]...

לאחר העיון בספר "עיר ווילנא" הנזכר ב"אבות עטרה לבנים", אנו אכן מוצאים את רבי חיים נחמן פרנס מדובנא, ואת אביו רבי משה פרץ, כשלמראשותיהם יחוס מסועף למעלה בקודש עד לגאונים, רבנים ופרנסים בדובנא ובערים אחרות שבווהלין. [וראה עוד להלן].

ואכן, בספרו המונומנטאלי של הרב מאיר וונדר - "מאורי גליציה" [חלק א', עמוד 213], מצרף את שני המקורות הנ"ל, ומכאן הוא מגיע לרישום נפלא אודות רבי אריה לייב אלנברג מדובנא בנו של ה"חמדת צבי", והוא כותב אודותיו, ש"נשא את בתם של ר' משה פרץ פרנס מדובנא", והוא

ממשיך ועולה ביחוס בני המשפחה, לכל הגאונים הנזכרים בספר "עיר ווילנא" הנ"ל, [לפי חקר היוחסין, השתלשלות יחוס המשפחה עד להגאון הט"ז, אך לא מחותנו בזיו"ר הגאון הב"ח ! וכן לבעל ה"סמיכת חכמים" ולמהר"ל מפראג, ועוד].

- ח -

עדות מפתיעה מפי תלמידו בעתון "המגיד"

והנה, לאחר פטירתו של הגאון רבי שמחה נתן בלבוב, ביום כ"ג בתשרי שנת תרי"ט, פירסם אחד מתלמידיו - הרב יוסף יצחק קאבאק, מאמר הספד לזכרו בעתון "המגיד". שם הוא כותב כדלהלן:

"אך מעט מזעיר ארשום כאן מתולדות ימי חיי הגאון המנוח זצלה"ה, כי הייתי מאנשי ביתו ובצל קורתו הסתופפתי כמה שנים, וזכיתי לשמוע את אשר קרהו. הגאון מוה"ר שמחה נתן זצ"ל נולד ביום ב' לחודש שבט שנת תקמ"ז. ואחרי אשר מתה אמו בעודנו בן שתי שנים, נשא אביו הרב המופלג מוה"ר אריה ז"ל (בן הגאון המפורסם מוה"ר צבי הירש ז"ל אבד"ק לוקאטש בעהמ"ח ס' "חמדת צבי" על הש"ס) אשה אחרת ממשפחה מיוחסת, במדינת רוסיא. והיה הגאון המנוח מו"ה שמחה נתן ז"ל פה"ק (בפה קהלתנו - קהילת לבוב) בבית זקינו אבי אמו הרב המופלג מוה"ר נחום ישעיהו ז"ל מגיד משרים דק"ק "שומרים לבוקר" דפה"ק, בהרב הגאון מו"ה צבי ז"ל שהיה אב"ד דק"ק ביסקא. ואצל זקינו הרב מהרנ"י הנ"ל נתגדל... עכ"ל לעניננו.

*

נמצאנו למדים דברים ברורים מאת תלמידו מכירו וכותב תולדותו, שאמו של רבי שמחה נתן, זוגתו של אביו רבי אריה לייב, היתה בתו של רבי נחום ישעי' מגיד-משרים דק"ק לבוב. והדברים תואמים להפליא את גירסתו של ה"שם הגדולים החדש", ביחסו המפורט עד רבי יוסף הוליס מטיסמיניץ.

ולא עוד, אלא שיש לנו כאן עדות ברורה שאביו רבי אריה לייב שב ונשא בשנית אשה אחרת במדינת רוסיא, שאת שמה ויחוסה, לא ידע הכותב, מפאת ריחוק המקומות ותנאי הזמן, למרות שאת זאת ידע למסור שהיא היתה "ממשפחה מיוחסת במדינת רוסיא".

רבי אריה לייב היגר למקום מגורי אשתו השניה, ואילו בנו מזיווגו הראשון - רבי שמחה נתן, נשאר בלבוב כל ימיו, ונתגדל מגיל שנתיים מבלי אב ומבלי אם, על חיק זקינו רבי נחום ישעי' מלבוב.

- ח -

מה שלא ידע "המגיד", ידע ה"אבות עטרה לבנים" !!!

ברם, מה שלא ידע הכותב ב"המגיד", מתגלה לנו באקראי ב"אבות עטרה לבנים". שם מתברר לנו מי היא זוגתו השניה "ממשפחה מיוחסת במדינת רוסיא". המדובר הוא, בביתו של רבי משה פרץ פרנס מדובנא שבמדינת וואהלין בארץ רוסיא. אכן, היא היתה מ"משפחה מיוחסת", כפי שהדברים מתבהרים אמנם בספר "עיר ווילנא", לשם מפנה מחבר הספר את הקורא הנכבד על

מנת לעיין ביחוסו הרם.

אלא שבעל ה"אבות עטרה לבנים" לא ידע על קיומו של בן נוסף לרבי אריה לייב - ה"ה הגאון רבי מנחם מאניש דנן. משום כך, גם לא טרח לברר מי היתה אמו של זה, הראשונה - מלבוב, או שמא השניה - זו שמדובנא.

אלא, שכאן, ברור לנו ללא כל ספק, שרבי מנחם מאניש נולד מזיווגו השני של רבי אריה לייב. ושמו מעיד עליו שכן הוא. הרי אביו של רבי משה פרץ, נקרא בשם: "רבי מנחם מאניש"!

*

המסקנא העולה מדברינו היא, איפוא, כדלקמן:

רבי אריה לייב אלנבוגן, בנו של הגאון בעל ה"חמדת צבי", אכן נשא אשה פעמיים. בזיווג ראשון, את בתו של רבי נחום ישעיה - מגיד מישרים דלבו, ומהם נולד בנם הגאון רבי שמחה נתן - שנשאר כל ימיו בלבו, ונתגדל להיות אבד"ק לעמברג, ושם נפטר.

ואילו בזיווגו השני, נשא רבי אריה לייב אשה "ממשפחה מיוחסת במדינת רוסיא", הלא היא בתו של הפרנס רבי משה פרץ מדובנא, שהיה בן למשפחת גאונים ופרנסים נודעת, ומזיווג זה נולד להם בנם, רבי מנחם מאניש - "האברך הקדוש", שהיה לחתנו של הרה"ק רבי יהודה מאיר משפיטיווקא זי"ע. לדאבון לב משפחתו, שבק חיים לכל חי בגיל צעיר מאוד.

מעתה, אכן היה רבי מנחם מאניש אח - מאב אחד אבל לא מאם אחת - לרבי שמחה נתן, אותו - יתכן - וכלל לא ראה ולא הכיר מימיו, ומי יודע אם אי פעם נפגשו פנים אל פנים, מאחר שזה התגורר במדינת רוסיא - בוואהלין, וזה בלבו שבגליציה.

*

צדקו דבריהם של ה"אבות עטרה לבנים" ושל ה"שם הגדולים החדש" גם יחד ! כל אחד לפי מקורותיו הוא ! אלא שהאחד לא ידע את מה שידע השני. עתה, לאחר צירוף דברי חוקרי היוחסין בספריהם, ודברי התלמיד בעתון "המגיד", מתבהרת ומושלמת תמונת משפחתו של הגאון רבי אריה לייב אלנבוגן מדובנא, וצאצאיו לדורותיהם למשפחותם.